

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

International Tracing Service
Inscribed on the International Register in 2013
Memory of the World

ITS

International Tracing Service
Service International de Recherches
Internationaler Suchdienst

Najczęściej zadawane pytania odnośnie rzeczy osobistych byłych więźniów

Ile pamiątek przechowuje ITS w swoim archiwum?

International Tracing Service (ITS) w Bad Arolsen przechowuje obecnie w swoim archiwum ok. 3.200 pamiątek po byłych więźniach. Są to ich rzeczy osobiste, które odebrano im w momencie przybycia do obozów koncentracyjnych.

Skąd pochodzą te pamiątki?

W większej części, pamiątki te zostały odebrane więźniom obozów koncentracyjnych, głównie z Neuengamme (ok. 2.400) i Dachau. Poza tym, nieliczną część stanowią rzeczy osobiste kilku więźniów osadzonych w więzieniu gestapo Hamburg, w obozach koncentracyjnych Natzweiler i Bergen-Belsen oraz w obozach przejściowych Amersfoort i Compiègne.

Jakiego rodzaju są te pamiątki?

Wśród rzeczy należących niegdyś do byłych więźniów obozów koncentracyjnych są: portfele, dowody tożsamości, zdjęcia, listy, świadectwa, a także sporadycznie biżuteria, papierośnice, obrączki, zegarki oraz wieczne pióra.

Jaką wartość przedstawiają dziś te pamiątki?

Najwartościowsze rzeczy były natychmiast skonfiskowane przez nazistów. Zachowane do dziś przedmioty, z reguły nie przedstawiają większej wartości materialnej, ale dla rodzin ofiar reżimu narodowosocialistycznego stanowią ogromną wartość. Co więcej, posiadają cenną wartość historyczną, ponieważ w większości przypadków znane są nazwiska ich właścicieli. W żadnej innej instytucji nie ma takiego zasobu. Przechowywane w ITS pamiątki są przedmiotami codziennego użytku, które przekazują nam dziś wiele informacji o życiu ich właścicieli przed aresztowaniem i jednocześnie odzwierciedlają ogrom ich strat.

Kim byli właściciele pamiątek?

Niełatwym jest przyporządkowanie pamiątek poszczególnym grupom więźniów. Wśród nich jest wiele osób prześladowanych politycznie. Przymuszcza się to przedstawiciele wszystkich narodów, których kraje były okupowane przez nazistowskie Niemcy. Większość z właścicieli to przedstawiciele wschodniej Europy. W odniesieniu do obozu koncentracyjnego Dachau właścicielami są również represjonowani Niemcy. Osoby żydowskiego pochodzenia oraz Romowie stanowią nieliczną grupę właścicieli ocalałych pamiątek. Należy pamiętać, że przedstawiciele tych grup narodowościowych z reguły nie byli zatrzymywani w celu wykorzystania jako taniej siły roboczej, ale najczęściej byli natychmiast przeznaczani do zagłady w obozach koncentracyjnych. Ci, którzy w marszach śmierci docierali do obozów koncentracyjnych znajdujących się na terenie Niemiec, nie posiadali nic lub prawie nic.

Co robi ITS obecnie z tymi pamiątkami?

Nadrzędnym celem ITS jest zwrot zagrabionych przedmiotów właścicielom lub ich bliskim. W wielu przypadkach jest bardzo trudno ustalić, czy żyją jeszcze ich bliscy, a jeśli tak, to w jakim kraju. Z uwagi na to, w 2011 r. ITS upublicznił na swoim portalu listę nazwisk właścicieli, a w 2015 r. dołączył do niej zdjęcia pamiątek. Niektóre z nich, przede wszystkim te, których nazwiska właścicieli są nieznane, zostały przez ITS wypożyczone jako eksponaty muzeom i miejscom pamięci. ITS wspomaga także dziennikarzy i badaczy naukowców oraz osoby zainteresowane, które zajmują się poszukiwaniami właścicieli pamiątek lub ich bliskich.

W jaki sposób zwracane są pamiątki i komu?

Znajdująca się w internecie lista nazwisk właścicieli pamiątek przechowywanych w archiwum ITS zawiera: nazwisko, imię oraz datę urodzenia byłego więźnia. W przypadku, kiedy ktoś z krewnych odnajduje znane nazwisko, przesyła do ITS krótką wiadomość. Natomiast, jeżeli ITS sam jest w stanie odnaleźć kogoś z bliskich, nawiązuje z nim kontakt. W celu przekazania pamiątek wymagane jest przedstawienie dowodu osobistego, podanie stopnia pokrewieństwa lub przedłożenie pełnomocnictwa. Udowodnienie prawa do otrzymania pamiątek leży po stronie odbiorcy. Z chwilą przejęcia pamiątek, odbiorca zwalnia ITS od ponoszenia odpowiedzialności w ewentualnych sporach rodzinnych i prawnych, a także nie może w przyszłości rościć żadnych innych praw wobec ITS.

Czy wszyscy właściciele pamiątek są zidentyfikowani?

Wśród 3.200 zachowanych pamiątek, znajduje się ok. 2.700, których nazwiska właścicieli są znane. Kiedy w 1963 r. ITS przejął rzeczy osobiste byłych więźniów zobowiązał się jednocześnie do kontynuowania postanowień ustalonych przez Urząd Administracji ds. Odszkodowań. Przedmioty te, zostały podzielone na dwie kategorie: znani i nieznanymi właściciele. W dalszych latach, rzeczy osobiste nieznanymi właścicieli pozostawały nietknięte. Pod koniec 2009 r. działające w ITS działy Archiwalny i Badawczy, rozpoczęły projekt, który miał na celu przeprowadzenie ponownej kwerendy niezidentyfikowanych dotychczas pamiątek. Do czasu zakończenia tego projektu, w kwietniu 2011 r. sprawdzono ponad 900 pamiątek, zadeklarowanych dotychczas jako nieznanymi pamiątki z obozu koncentracyjnego Neuengamme. W przypadku 476 z nich, udało się zidentyfikować ich właścicieli, co było często możliwe tylko dzięki znajdującym się przy pamiątkach numerach obozowych więźnia. Także znajdujące się wśród tych pamiątek listy, faktury oraz zwolnienia lekarskie przyczyniły się do identyfikacji właścicieli.

W jaki sposób rzeczy te dotarły do ITS?

W 1963 r. pod opiekę ITS trafiło prawie 4.700 kopert zawierających rzeczy osobiste byłych więźniów. Zostały one przekazane przez Urząd Administracji ds. Odszkodowań w Stadthagen (ponad 4.300) oraz Bawarski Urząd ds. Odszkodowań w Monachium (339). Urząd Administracji ds. Odszkodowań przekazał te rzeczy do ITS, w ramach rozliczenia własnych spraw związanych ze zwrotem zagrabionego mienia. W większości były to rzeczy, które tuż po wyzwoleniu obozu koncentracyjnego Neuengamme, zostały zabezpieczone przez wojska brytyjskie. Niewielka część z nich pochodziła z siedziby gestapo w Hamburgu oraz z obozu koncentracyjnego Bergen-Belsen. Urząd Administracyjny ds. Odszkodowań przejął także od Niemieckiego Czerwonego Krzyża w Hamburgu rzeczy osobiste byłych więźniów obozu koncentracyjnego Dachau. Przedmiotami pochodzącymi od tego urzędu są przeważnie portfele. Od bawarskiego urzędu ITS przejął rzeczy osobiste, które zostały zabrane osobom prześladowanym w obozie koncentracyjnym Dachau. W przeciwieństwie

do pamiątek przekazanych przez Urząd Administracyjny, wśród tych rzeczy znajdowały się przede wszystkim dokumenty, świadectwa, listy i zdjęcia.

Czy udało się ITS od 1963 r. do dziś zwrócić kilka pamiątek?

Kiedy w 1963 r. ITS przejął rzeczy osobiste więźniów, natychmiast rozpoczął pierwsze poszukiwania właścicieli. Ponadto przekazał placówkom czerwonego krzyża – przede wszystkim Rosji, rzeczy osobiste więźniów z prośbą o zaangażowanie się w poszukiwaniu ich rodzin. Kiedy do ITS docierały wnioski bliskich, natychmiast przesyłano im pamiątki. W ten sposób, w przeciągu dalszych lat nastąpił zwrot 1500 pamiątek. Od 2009 r. ITS angażuje się we współpracy z muzeami, miejscami pamięci byłych obozów koncentracyjnych, międzynarodowymi komitetami obozowymi i innymi organizacjami partnerskimi, mając na celu zwrócenie jak największej ilości pamiątek.

Co działo się z pamiątkami w od 1945 do 1963 roku?

Po wyzwoleniu osobiste rzeczy więźniów obozu koncentracyjnego Neuengamme zostały zabezpieczone przez zarząd Gminy Lunden, Szlezwik-Holsztyn. Były to pozostałości po przeniesionym do tej miejscowości zarządzie mieniem zagrabionym więźniom z Neuengamme (niem. Gefangeneigentums-Verwaltung von Neuengamme). Brytyjski rząd wojskowy określił je mianem „Property of absent owners“, objął ustawą nr 52 art. 1, skonfiskował, a następnie przejął nad nimi kontrolę i zinwentaryzował. Następnie latem 1948 r. przekazał je „Głównemu Urzędowi ds. Zarządzania Majątkiem“ (niem. „Zentralamt für Vermögensverwaltung“), który od 1955 r. przyjął nazwę „Krajowego Biura Administracji ds. Odszkodowań“ (niem. „Verwaltungsamt für Innere Restitution“).

Rzeczy więźniów obozu koncentracyjnego Dachau zostały zabezpieczone po wyzwoleniu, niestety tylko niewielka ich część została uratowana podczas pożaru magazynu obozowego w maju 1945 r. Do lata 1946 r. odpowiedzialnym za zwrot rzeczy znajdujących się w centrum informacji Dachau było Międzynarodowe Biuro Informacji. Po jego rozwiązaniu, nastąpił podział rzeczy osobistych więźniów na rzeczy wartościowe i osobiste. Rzeczy wartościowe przekazano do Niemieckiego Czerwonego Krzyża w Hamburgu, natomiast osobiste dokumenty zostały przekazane Federalnemu Komisarzowi w Bawarii ds. Osób prześladowanych na tle politycznym, rasowym i religijnym. Bawarski Urząd ds. Odszkodowań był następcą Komisarza Federalnego.

W jakim stanie są obecnie te pamiątki?

Dość zrozumiałym jest fakt, że upływ kilkudziesięciu lat odcisnął swoje piętno na tych rzeczach. Najbardziej dotyczy to stanu jakości papieru, z którego wówczas wykonano dowody tożsamości, karty identyfikacyjne oraz listy, który po upływie lat stał się bardzo kruchy. Ogólnie rzecz biorąc, dzięki przechowywaniu w archiwum, pamiątki te znajdują się dziś w stosunkowo dobrym stanie. Listy i dokumenty tożsamości są nadal czytelne.